

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ÇALIŞMA DEFTERİ

COĞRAFYA 10

Ünite

DOĞAL SİSTEMLER

Konu

- Dış Kuvvetler • Türkiye’de Dış Kuvvetler
- Türkiye’deki Ana Yer Şekilleri

OGM
MATERYAL

<http://ogmmateryal.eba.gov.tr>

2.
SAYI

ÖN SÖZ

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma defterinde öğretim süreçleri içerisinde kazandığınız bilgi ve becerileri kullanmanıza olanak tanıyacak çeşitli düzeylerde ve yapılarda etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinliklerle hem okulda işlemiş olduğunuz konuları tekrar etme hem de akademik gelişiminizi izleme imkânı bulacaksınız. Bu amaçla hazırlanan çalışma defterinde yer alan etkinlikler, bilişsel alan basamaklarını içerecek şekilde yapılandırılmıştır.

Çalışma defterinde boşluk doldurma, eşleştirme, çoktan seçmeli, açık uçlu, kısa cevaplı madde tipi etkinliklerinin yanı sıra bil-bul-çöz, kelime avı ve sudoku gibi içeriklerle keyifli vakit geçirmenizi sağlayan etkinlikler de yer almaktadır. Ayrıca “Hatırlıyor muyum?” bölümüyle akademik açıdan öz değerlendirmenizi yapabilecek ve eksik olduğunuz konuları karekodlar aracılığıyla tekrar etme fırsatı bulacaksınız.

Alanında yetkin uzmanlarca titizlikle hazırlanmış olan bu çalışma defteri ile akademik gelişiminize katkı sunmayı amaçlamaktayız. Bu çalışmanın eğitim hayatınızda olumlu yansımalarını görmek dileğiyle...

Hatırlıyor muyum?

Aşağıdaki bilgileri hatırlayıp hatırlamadığınızı ilgili bölüme işaretleyiniz. Puan durumunuza göre aşağıdaki karekodları okutarak konu eksiklerinizi tamamlayınız.

1

Yer altı suları, yüzey suları ile birlikte kalker, kaya tuzu, jips, tebeşir, dolomit vb. kayaları eriterek çeşitli şekiller oluşturur.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

2

Mağara tavanlarından damlayan suların içindeki malzemenin bir çıkıntı gibi tavan-da birikmesiyle sarkıtlar, tabanda birikmesiyle de dikitler oluşur.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

3

Soğuk iklim bölgelerinde üst üste biriken karlar, kalın bir örtü meydana getirir ve kendi ağırlıklarının altında sıkışarak buzullara dönüşür.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

4

Kıyıların şekillenmesinde iç ve dış kuvvetlerle birlikte su kaynaklarındaki hareket-ler de etkilidir.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

5

Bitki, hayvan ve insanlar yeryüzünün şekillenmesinde etkili olan dış kuvvetlerden bazılarıdır.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

6

Türkiye'nin, tektonik hareketlerin etkisiyle engebeli ve yüksek bir görünüm kazan-ması Türkiye'de dış kuvvetlere ait faaliyetlerin hızlanmasına neden olmuştur.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

7

Türkiye topraklarına bir ağ gibi yayılan akarsular, yüksek ve engebeli alanları aşın-dırarak dar ve derin vadiler oluşturmaktadır.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

Hatırlıyor muyum?

8

Türkiye'nin özellikle bitki örtüsü bakımından seyrek olan iç kesimlerindeki yamaçlarda kırgıbayır ve peribacaları gibi yeryüzü şekillerine rastlanır.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

9

Orta ve Batı Toroslar, Türkiye'de karst topoğrafyasına ait şekillerin en yaygın görüldüğü yerlerdendir.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

10

Türkiye'de Karapınar, Nevşehir, Aksaray ve Güneydoğu Anadolu'nun güneyi rüzgârların oluşturduğu yeryüzü şekillerinin en çok görüldüğü alanlardır.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

11

Mutlak konum özelliklerinden dolayı Türkiye'de buzulların etkili olduğu alanlar oldukça sınırlıdır.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

12

Türkiye kıyılarında dalga ve akıntıların meydana getirdiği yeryüzü şekilleri ile kıyı tiplerine ait çok sayıda örnek bulunmaktadır.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

13

Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında genel olarak, girinti ve çıkıntıların az olduğu bo-yuna kıyı tipi görülür.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

14

Topoğrafyanın oldukça engebeli olduğu ülkemizde yükselti, genel olarak kıyılardan iç kesimlere ve batıdan doğuya doğru artar.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

Hatırlıyor muyum?

15

Alp-Himalaya Dağ Kuşağı üzerinde yer alan ülkemizde dağlar, genel itibarıyla birbirine paralel olarak uzanırken, iç kesimlerde volkanik dağlar da bulunur.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

16

Levha hareketlerine bağlı olarak Anadolu'nun bazı kesimlerinde kırılma sonucu horst adı verilen dağlar oluşmuştur.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

17

Türkiye'de ovalar; konumu, denize uzaklığı, büyüklüğü, biçimi ve yükseltileri bakımından farklı özellikler gösterir.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

18

Türkiye'de oldukça geniş bir alan kaplayan platoların en çok görüldüğü yerlerin başında İç Anadolu gelmektedir.

Hatırlıyorum
2 Puan

☐

Kısmen Hatırlıyorum
1 Puan

☐

Hatırlamıyorum
0 Puan

☐

DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

PUAN

0 - 22

KONUYU TEKRAR ETMELİSİNİZ

PUAN

23 - 27

ÇALIŞMALISINIZ

PUAN

28 - 36

ÇOK İYİ

TOPLAM PUANINIZ

1-2-3.
maddelerin
konu özeti

4-5.
maddelerin
konu özeti

6-7-8-9-10-11-12-13-14.
maddelerin
konu özeti

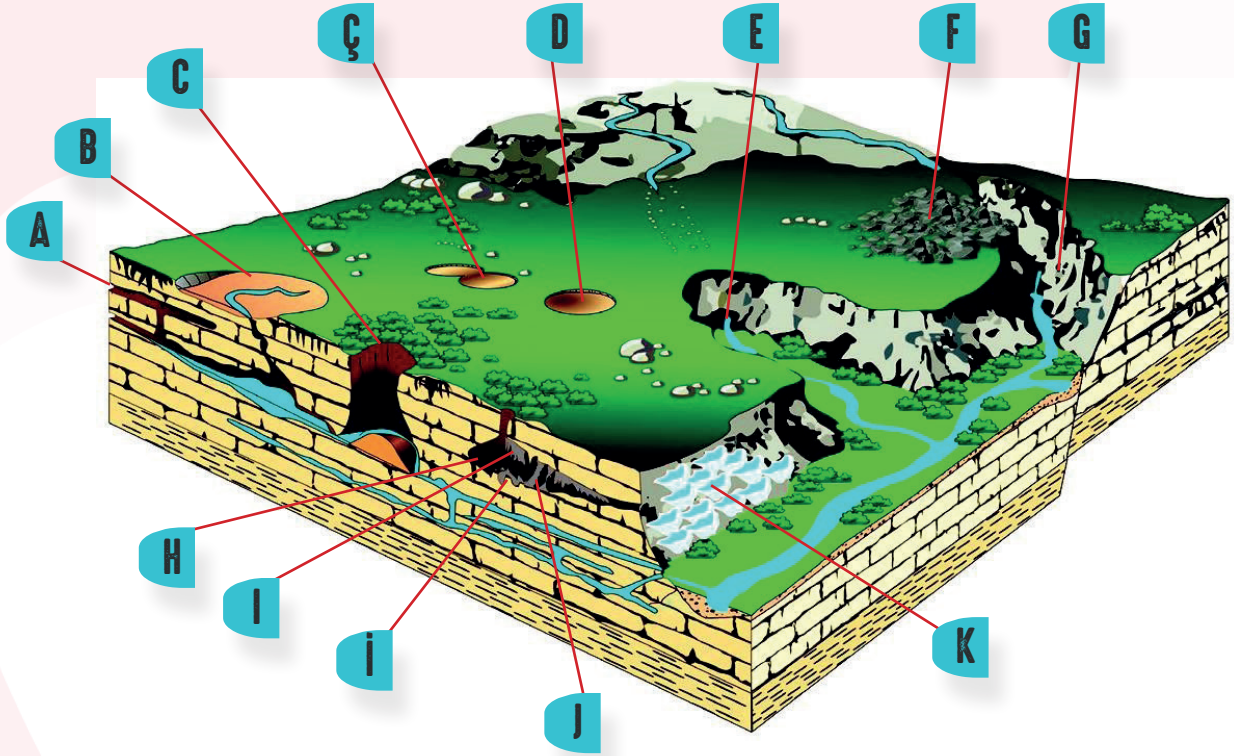

15-16-17-18.
maddelerin
konu özeti

Eşleştirme

Karstik şekillere ait görselde gösterilen harfler ile aşağıdaki kavramları doğru olarak eşleştiriniz.

1 Galer

8 Mağara

2 Kanyon vadi

9 Uvala

3 Lapy

10 Polye

4 Traverten

11 Obruk

5 Sarkit

12 Karstik kaynak

6 Dolin

13 Sütun

7 Dikit

Boşluk Doldurma

Aşağıdaki kelimeleri verilen ifadelerdeki boşluklara doğru olarak yazınız.

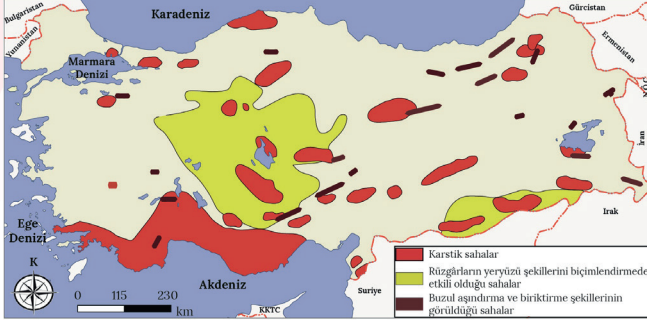
Polye	Skyer	Falez	Enine	Lagün
Kimyasal	Himalaya	Karstik	Korkuteli	Taşeli
Alüvyal	Dalmaçya	Yüksek	Pamukkale	Boyuna
Sirk	Toros	Kar	Cihanbeyli	

1. Dolin ve uvaladan daha büyük olan karstlaşma ve çökme sonucu meydana gelir.
2. sahalarında yer altından çıkan suların özellikle yamaçlarda yayılması sonucu eriyik malzemeler çökerek birikir. Bu şekillere traverten adı verilir.
3. Üst üste biriken kalın bir örtü meydana getirir ve kendi ağırlıklarının altında sıkışarak buzullara dönüşür.
4. Buzulların erimesine bağlı olarak sirk adı verilen çukurlar suyla dolabilir. Bu şekilde oluşan göllere de gölü denir.
5. Buzul kütlesi eski bir akarsu yatağında aşındırma yaparak vadiyi şekil değişikliğine uğrattığında profilleri U şekline benzeyen buzul vadileri ortaya çıkar.
6. Dalga aşındırmasının yoğun olduğu kıyılarda adı verilen diklik veya uçurumlar meydana gelir.
7. Kıyı setlerinin gelişmesi sonucu bir koy ya da körfezin önü kapanabilir. Bu şekilde koy ya da körfez göle dönüşür. Bu göllere veya deniz kulağı denir.
8. Dağların kıyıya paralel uzandığı bölgelerde kıyılar oluşur. Bu kıyı tipinde kıyı çizgisi oldukça sade bir uzanış gösterir.
9. Buzulların oluşturduğu yeryüzü şekillerinin (hörgüç kaya, drumlin tepeleri, moren yığınları vb.) sular altında kalmasıyla tipi kıyılar meydana gelir.
10. Bitkiler, özellikle kökleriyle kayaçları fiziksel ve yoldan aşındırır.
11. Türkiye’de eğimin fazla olduğu alanlarda genellikle kertik (çentik) vadiler, eğimin azaldığı alanlarda ise tabanlı vadiler görülür.
12. Orta ve Batı Dağları Türkiye’de karst topoğrafyasına ait şekillerin en yaygın görüldüğü yerlerdir.
13. Türkiye’de yer alan başlıca polye ovaları; Elmalı, ve Gembos (Antalya), Kestel ve Kocaova (Burdur), Acıpayam (Denizli) ve Muğla’dır.
14. Denizli’de travertenleri karstik biriktirme şekillerine örnektir.
15. Türkiye’de buzullara ve buzulların oluşturduğu şekillere Ağrı, Erciyes, Kaçkar, Toros, Buzul gibi dağların kesimlerinde rastlanır.
16. Kaş (Antalya) çevresinde kıyıya paralel uzanan ada ve yarımadalar, buraya kıyı özelliği kazandırmıştır.
17. Alp- Dağ Kuşağı üzerinde yer alan ülkemizde dağlar, genel itibarıyla sıra hâlinde ve birbirine paralel olarak uzanır.
18. Teke ve platoları, akarsuların karstik arazilerdeki faaliyetleri sonucu oluşmuştur.
19. Platoların en çok görüldüğü yerlerin başında İç Anadolu gelmektedir. Burada yer alan başlıca platolar Obruk, Haymana ve Bozok’tur.

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

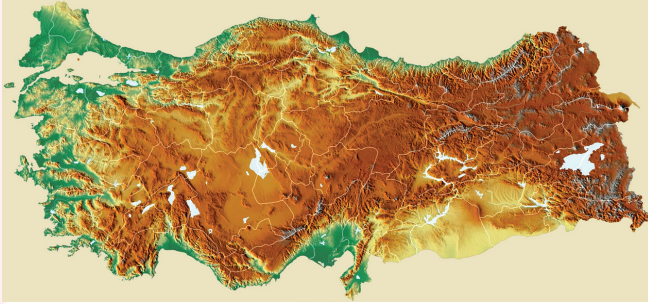
1. Aşağıdaki haritada Türkiye'deki karstik sahalar, rüzgârların yeryüzü şekillerini biçimlendirmede etkili olduğu sahalar ile buzul aşındırma ve biriktirme şekillerinin görüldüğü sahalar verilmiştir.

Aşağıda verilenlerden hangisi haritada taranan alanlar ile doğrudan ilişkilendirilemez?

- A) Delta ovaları
- B) Polye ovaları
- C) Sirk çukurları
- D) Mantar kayalar
- E) Hörgüç kayalar

2. Aşağıda Türkiye fiziki haritası verilmiştir.

Buna göre Türkiye ile ilgili;

- I. Ovaların tamamı kıyılarda yer alır.
- II. Yükselti batıdan doğuya doğru genel olarak artar.
- III. Ortalama yükselti fazladır.

gibi özelliklerden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

3. Aşağıdaki haritada, Türkiye'deki bazı ovalar gösterilmiştir.

Aşağıda verilenlerden hangisi haritada taranan alanlar arasında yer almaz?

- A) Çukurova
- B) Yukarı Sakarya Ovası
- C) Çarşamba ovası
- D) Gediz Ovası
- E) Ergene ovası

4. Aşağıda kıyı tiplerine ait bilgiler verilmiştir.

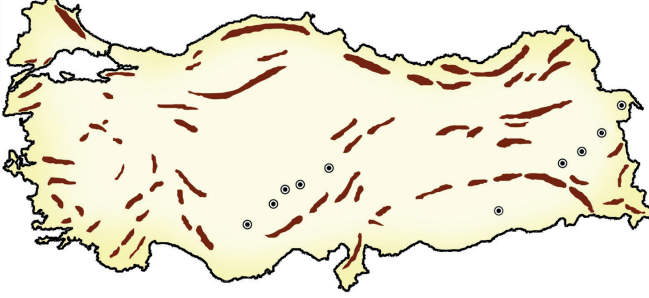
- Nispeten yüksek bir plato üzerinde derin yarılmış akarsu vadilerinin, yükselen suların altında kalmasıyla oluşur.
- Deniz seviyesine yakın alanlardaki akarsu vadilerinin gelgit sonucunda sular altında kalmasıyla oluşur.
- Kanyon şeklindeki karstik vadilerin sular altında kalmasıyla dar ve derin koylarda oluşur.
- Buzul aşındırması ve biriktirmesinin etkili olduğu alanlarda deniz seviyesinin yükselmesiyle buzul vadilerinin yükselen deniz sularının altında kalmasıyla oluşur.

Aşağıdakilerden hangisine ait bilgi verilmemiştir?

- A) Ria kıyıları
- B) Fiyortlu kıyıları
- C) Boyuna kıyıları
- D) Haliçli kıyıları
- E) Kalanklı kıyıları

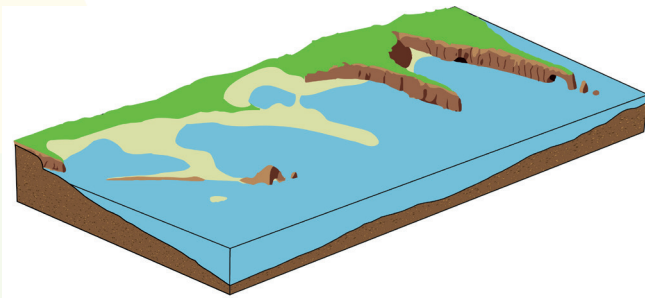
5. Aşağıdaki haritada Türkiye'deki volkanik dağlar noktalama, kıvrım ve kırık dağlar ise çizgi yöntemiyle gösterilmiştir.

Türkiye'nin dağları ile ilgili aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) Genel olarak doğu batı doğrultusunda uzanırlar.
- B) Aktif volkanik dağlar iç ve doğu kesimlerde yer alır.
- C) Yükseltileri genel olarak doğuya doğru artar.
- D) Ege kıyılarında uzanırları çoğunlukla kıyı çizgisine diktir.
- E) Karadeniz kıyılarında Ege kıyılarına göre kıyıya daha yakındırlar.

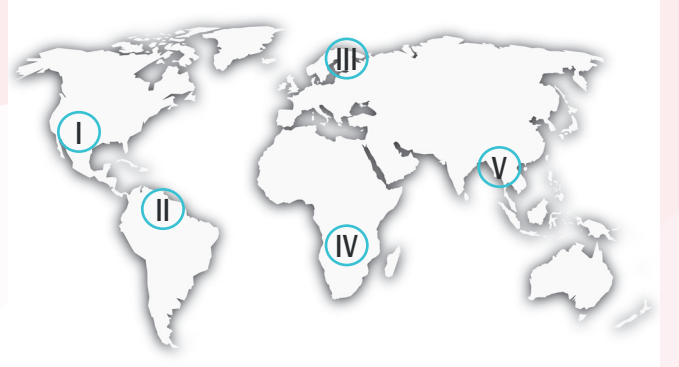
6. Aşağıda aşınım ve birikim şekillerinin yer aldığı bir kıyı şekli verilmiştir.

Aşağıda verilenlerden hangisindeki ifadelerin tamamı şekil ile doğrudan ilişkilidir?

- A) Mantar kaya - tafoni - lös
- B) Tombolo - delta - lapy
- C) Falez - lagün - kıyı oku
- D) Kıyı kordonu - haliç - peribacası
- E) Ria - dalmaçya - fiyort

7. Soğuk iklim bölgelerinde kar örtüleri tamamen erimediği için ortadan kalkmaz. Üst üste biriken karlar, kalın bir örtü meydana getirir ve kendi ağırlıklarının altında sıkışarak buzullara dönüşür.

Buna göre haritada gösterilen alanların hangisinde buzulların yer şekillerine etkisi daha fazladır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

8. Karstik bölgelerdeki sular, kayaları çözerek bünyelerine aldığı maddeleri uygun ortamlarda biriktirerek karstik aşınım şekillerini oluşturur. Mağara tavanlarından damlayan suların içindeki malzemenin bir çıkıntı gibi tavanda birikmesiyle **sarkıt**, tabanda birikmesiyle de **dikit** oluşur. Sarkıt ve dikitlerin zamanla gelişip birleşmesiyle **sütun** adı verilen şekiller oluşur. Ayrıca karstik sahalarda yer altından çıkan suların özellikle yamaçlarda yayılması sonucu eriyik malzemeler çökelerak birikir. Basamaklı yapıda oluşan bu şekillere **traverten** adı verilir.

Yukarıdaki bilgide kalın yazılan hangi ifade yanlıştır?

- A) aşınım
- B) sarkıt
- C) dikit
- D) sütun
- E) traverten

Verilen görselleri inceleyerek soruları cevaplayınız.

TRAVERTEN

PERİBACASI

DEV KAZANI

MANTAR KAYA

SİRK GÖLÜ

LAGÜN

Açık Uçlu Sorular

1. Verilen görsellerin oluşmasında en fazla etkili olan dış kuvveti tabloya yazınız.

	Etkili Dış Kuvvet		Etkili Dış Kuvvet		Etkili Dış Kuvvet
Traverten		Dev kazanı		Sirk Gölü	
Peribacası		Mantar kaya		Lagün	

2. Görsellerin tamamının Türkiye'ye ait olmasını, Türkiye'de yer şekillerinin oluşumunda dış kuvvetlerin etkisi açısından açıklayınız.

3. Görsellerdeki yer şekillerinden hangi ikisinin oluşmasında, Türkiye'de kurak ve yarı kurak iklim şartlarının görülmesi daha fazla etkilidir? Açıklayınız.

4. Yer şekillerinin oluşumunda kayaç yapılarının etkisi ile traverten, peribacası ve dev kazanını ilişkilendiriniz.

Aşağıdaki haritadan yararlanarak soruları cevaplayınız.

1. Haritada dağ, ova ve platoların gösterildiği rakamlarla aşağıdaki yeryüzü şekillerini eşleştiriniz.

.....	Çarşamba Ovası		Erzurum-Kars Platosu		Bozok Platosu
.....	Erciyes Dağı		Çukurova		Küre Dağları
.....	Doğu Karadeniz Dağları		Ağrı Dağı		Bozdağlar
.....	Taşeli Platosu		Büyük Menderes Ovası		Şanlıurfa Platosu
.....	Konya Ovası		Yazılıkaya Platosu		Harran Ovası

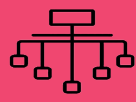

2. Haritada rakamlarla gösterilen dağları oluşum türlerine göre sınıflandırınız.

3. Haritada rakamlarla gösterilen platoları oluşum türlerine göre sınıflandırınız.

4. Haritada rakamlarla gösterilen ovaları oluşum türlerine göre sınıflandırınız.

5. Türkiye’de ortalama yükseltinin fazla ve arazinin engebeli olmasının nedenlerini açıklayınız.

Sınıflandırma

Aşağıda verilen aşındırma veya biriktirme şekillerini şemalara doğru olarak yazınız.

Hörgüç Kaya

Lagün

Kumsal

Sirk

Moren

Drumlin

Tombolo

Buzul Vadisi

Kıyı Seti

Sander

Falez

Kıyı Kordonu

Aşınım Düzlüğü

Dalga ve akıntılarla oluşan şekiller

Aşındırma

Biriktirme

Buzulların oluşturduğu şekiller

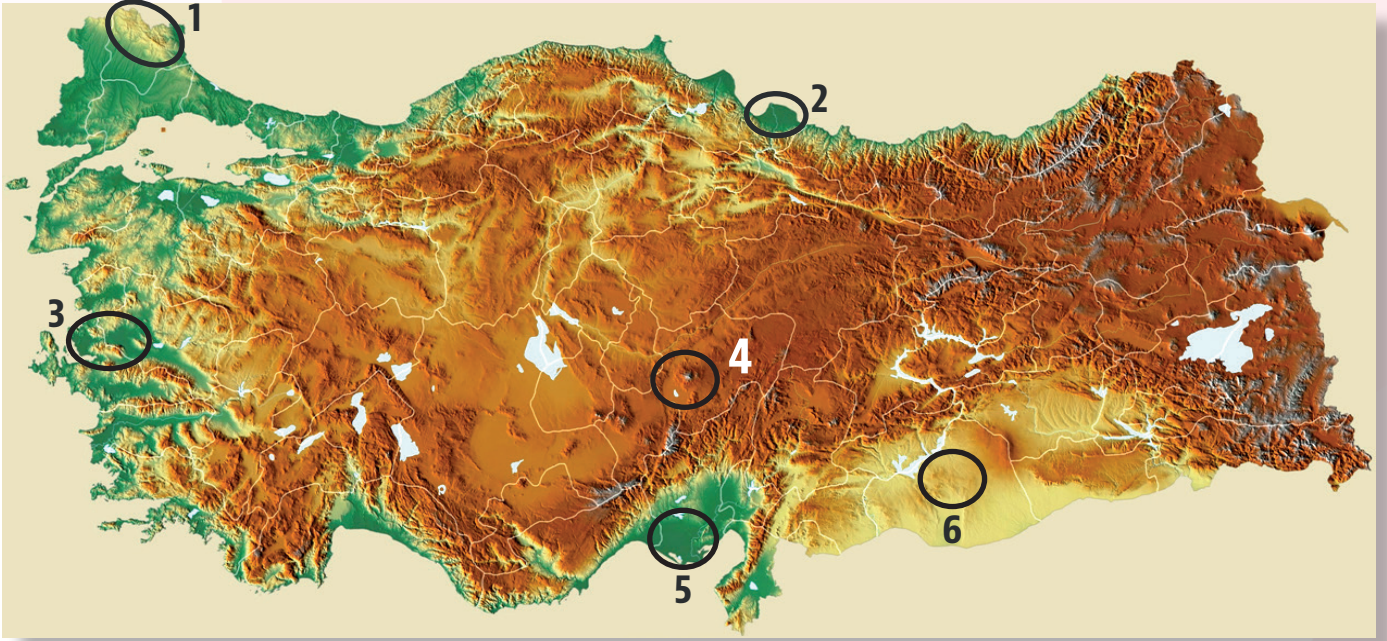
Aşındırma

Biriktirme

Haritayı Kullan

Aşağıdaki soruları Türkiye fiziki haritasından yararlanarak cevaplayınız.

1. Türkiye fizikî haritasında kahverengi renk ve tonlarının fazla olmasının nedenini Türkiye'nin jeolojik zamanlarıyla ilişkilendirerek açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2. Bir renkten diğer renge geçişin bazı alanlarda kısa, bazı alanlarda ise uzun mesafelerde olmasını açıklayınız.

.....

.....

.....

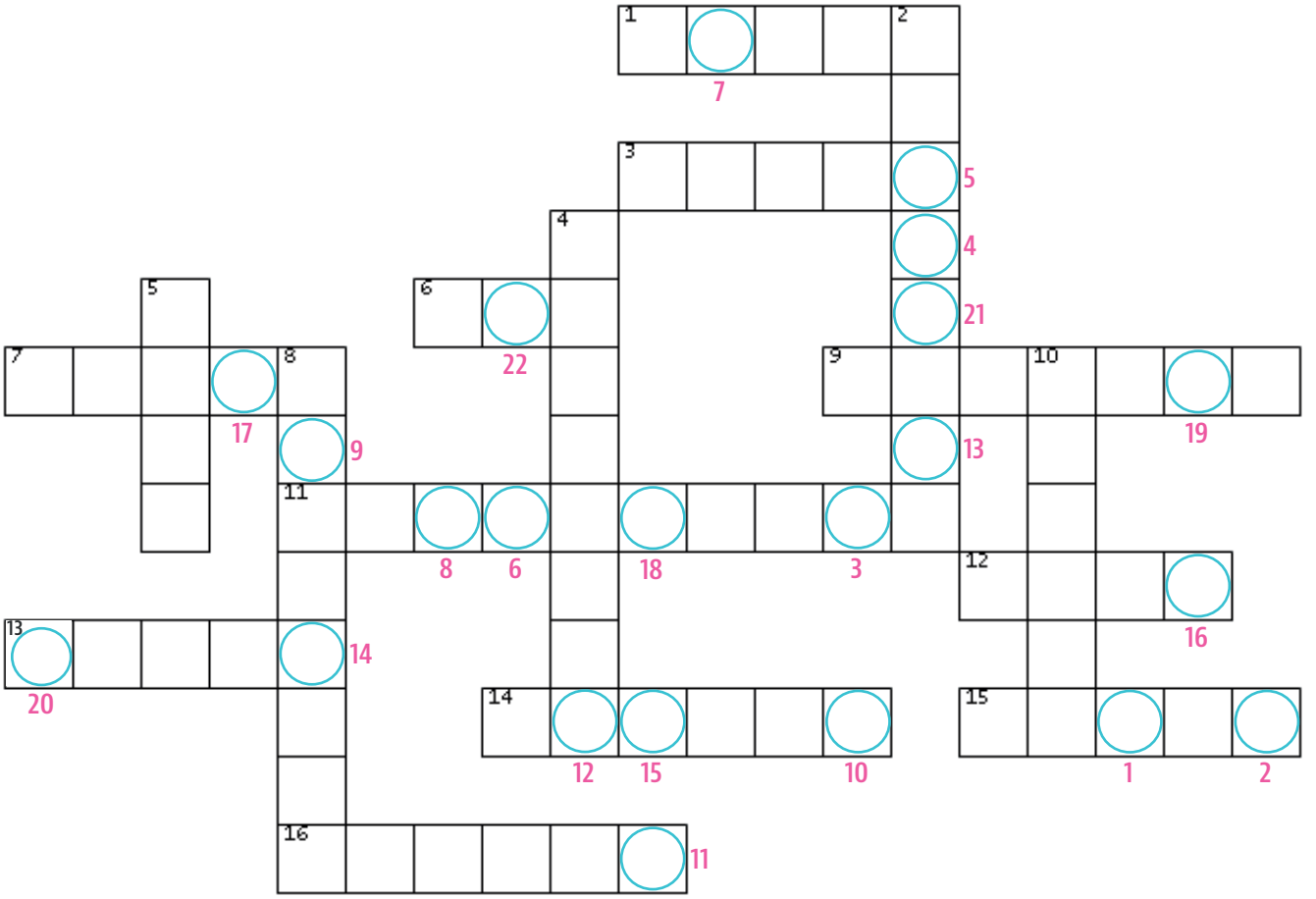
.....

3. Haritada işaretlenen alanlara göre, verilen tablodaki boşlukları doldurunuz.

.....	Yıldız Dağları
.....	Çukurova Deltası
4.	 Volkanik Dağı
6.	 Platosu
2.	 Delta Ovası
3.	 Grabeni

Aşağıdaki bulmacayı çözerek anahtar kelimeyi bulunuz.

SOLDAN SAĞA

1. Deniz seviyesine yakın alanlardaki akarsu vadilerinin gelgit sonucunda sular altında kalmasıyla meydana gelen kıyı tipi
3. Galerilere ait tavanların çökmesiyle derinlikleri yüzlerce metreyi bulabilen çukur
6. Derin yarılmış akarsu vadilerinin, yükselen suların altında kalmasıyla oluşan kıyı tipi
7. Buzulların taşıdıkları malzemeler
9. Adaları ana karaya ya da birbirine bağlayan kıyı okları
11. Ağrı, Tendürek, Süphan, Nemrut, Erciyes, Melendiz, Karadağ gibi dağların oluşumunda etkili iç kuvvet
12. Batı Anadolu'da bulunan bir horst dağı
13. Dağların kıyıya dik uzandığı bölgelerde görülen kıyı tipi
14. Mağara tavanlarından damlayan suların içindeki malzemenin tavanda oluşturduğu çıkıntı
15. Oluk, delik, çukur veya kanal biçimindeki en küçük karstik şekil
16. Türkiye'de kurak ve yarı kurak iklim bölgelerinde etkileri belirgin olarak görülen dış kuvvet

YUKARIDAN AŞAĞIYA

2. Türkiye'nin en büyük deltası
4. Yeşilirmak'ın oluşturduğu delta ovası
5. Kutuplara yakın kesimlerde çok geniş alanları kaplayan kalın buzul çeşidi
8. Türkiye'de kırgıbayır ve peribacalarının en fazla görüldüğü il
10. Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında genel olarak görülen kıyı tipi

ANAHTAR KELİME

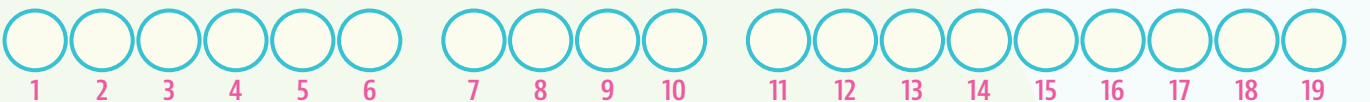

İpuçlarından yararlanarak verilen harflerden istenilen kelimeyi bulunuz. Renkli kutulardaki harflerden anahtar kelimeye ulaşınız.

- Karstik kayaç
- Karstik erime şekli
- Türkiye’de iç kesimlerdeki dış kuvvet
- Aydın Dağları, Bozdağlar
- Buzul çukuru
- Ölüdeniz Lagünü
- Akdeniz’deki polye ovası
- Karstik ova
- Okyanuslarda ilerleyen buz
- Cennet-Cehennem
- İstanbul Boğazı kıyı tipi
- Yer altı boşlukları
- Buzulların taşıdıkları malzeme
- Falez
- Karadeniz kıyı tipi
- Pamukkale
- Deniz kulağı
- Tombolo
- Erzurum’daki Çağlayan
- Peribacaları ile ünlü alan
- Erciyes Dağı, Süphan Dağı

AERLKK	
AYAPL	
ÜZRGRÂ	
TORHS	
KSİR	
LAUMĞ	
ELIMAL	
LEOYP	
SBEGAYR	
OKRBU	
İAR	
RMAAĞA	
RONME	
YAARILY	
ABUNOY	
EVATTRERN	
AÜGNL	
ĞDIKPAA	
TORTMU	
KOYAADAPK	
VAİKNOLK	

ANAHTAR KELİME

EŞLEŞTİRME

1. A 2. G 3. F 4. K 5. I 6. D 7. İ 8. H 9. Ç 10. B 11. C 12. E 13. J

BOŞLUK DOLDURMA

1. Polye 2. Karstik 3. Kar 4. Sirk 5. Enine 6. Falez 7. Lagün
 8. Boyuna 9. Skyer 10. Kimyasal 11. Alüvyal 12. Toros 13. Korkuteli
 14. Pamukkale 15. Yüksek 16. Dalmaçya 17. Himalaya 18. Taşeli 19. Cihanbeyli

ÇOKTAN SEÇMELİ

1. A 2. D 3. E 4. C 5. B 6. C 7. C 8. A

AÇIK UÇLU SORULAR

1. Traverten - Yer altı suları, karstik arazi / Dev kazanı - Akarsular / Sirk gölü - Buzullar / Peribacası - Akarsular / Mantar kaya - Rüzgârlar / Lagün - Dalgalar

2. Türkiye'nin tektonik hareketlerin etkisiyle engebeli ve yüksek bir görünüm kazanması, Türkiye'de iklim çeşitliliğinin görülmesi, Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması, Türkiye'de etkili olan orojenez, epirojenez, volkanizma ve depremlere de bağlı olarak dış kuvvetlere ait faaliyetler çeşitlenmiştir.

3. Görsellerdeki yer şekillerinden peribacası ve mantar kayanın oluşumunda kurak ve yarı kurak iklim şartlarının görülmesi daha fazla etkilidir. Peribacası; Kurak ve yarı kurak iklim bölgelerinde bitki örtüsünün de seyrek olması sonucu sağanaklarla oluşan sellerin yamaçlarda oluşturduğu yarıntılar olan kırgıbayırların bir türüdür. Mantar kaya; Yarı kurak ve özellikle de kurak bölgelerde en etkili dış kuvvetlerden biri olan rüzgârlar tarafından aşındırma ile oluşan bir yer şeklidir.

4. Yeryüzü şekillerinin oluşması ve değişmesinde iç-dış kuvvetler, iklim gibi kayaçlar da önemli bir rol oynar. Kayaçların fiziksel ve kimyasal özellikleri, yeryüzünün şekillenmesinde doğrudan ya da dolaylı bir etkiye sahiptir.

Traverten: Karstik sahalarda yer altından çıkan suların özellikle yamaçlarda yayılması sonucu eriyik malzemeler çökelek birikir. Basamaklı yapıda oluşan bu şekillere traverten adı verilir.

Dev kazanı: Tabakaların aşınmaya karşı farklı direnç göstermesi sonucu arazide eğim kırıkları oluşur. Akarsular üzerinde çağlayanların görüldüğü bu alanlarda suların dökülmesi sonucu arazi aşınır. Aşınma sonucu oluşan çukurlara dev kazanı adı verilir.

Peribacaları: Kırgıbayırların bir türü olan peribacaları, volkanik bölgelerdeki hafif eğimli yamaçlarda oluşarak sütun biçiminde yükselir.

Mantar kaya: Yatay tabakaların görüldüğü alanlarda zayıf malzemenin aşınması sonucu tek tepeler hâlinde yükselen diklikler meydana gelir. Bu kayaların zamanla alt kısımlarının aşınması sonucu mantar kaya adı verilen şekiller oluşur.

BECERİ TEMELLİ

1. 2. Çarşamba Ovası, 4. Erzurum-Kars Platosu, 1. Erciyes Dağı, 12. Çukurova, 3. Doğu Karadeniz Dağları, 5. Ağrı Dağı, 13. Taşeli Platosu, 7. Büyük Menderes Ovası, 14. Konya Ovası, 8. Yazılıkaya Platosu, 9. Bozok Platosu, 6. Bozdağlar, 15. Küre Dağları, 11. Şanlıurfa Platosu, 10. Harran Ovası

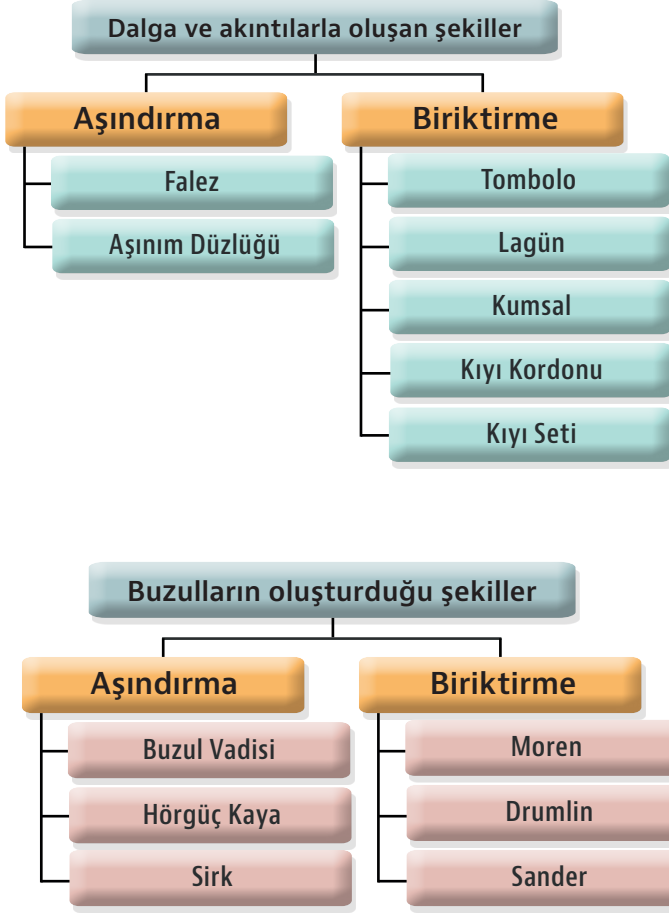
2. Erciyes Dağı ve Ağrı Dağı volkanik faaliyetler sonucu oluşmuştur. Bu faaliyetler, volkanik malzemeyi (lav, kül, cüruf, tüf vb.) üst üste biriktirerek Türkiye'deki en yüksek dağların oluşmasına neden olmuştur. Küre ve Doğu Karadeniz Dağları kıvrım dağlarıdır. Levhaların tortul tabakaları sıkıştırması ve bunun sonucunda kıvrılan kütlelerin yükselmesiyle sıradağlar şeklinde uzanan bu dağlar oluşmuştur. Bozdağlar kırık dağlarına örnektir. Levha hareketlerine bağlı olarak kırılma sonucu horst adı verilen dağlar oluşmuştur. Bu dağlar, kırılmaya (faylanma) bağlı olarak çöken grabenlerin çevresindeki yüksekte kalan kütlelerdir.

3. Platolar, yüksekte kalan düzlüklerin akarsu vadileri ile yarılarak parçalanması sonucu oluşur. Haritada Erzurum-Kars Platosu, Taşeli Platosu, Bozok, Yazılıkaya ve Şanlıurfa platoları gösterilmiştir. Bu yeryüzü şekillerinden Erzurum-Kars Platosu volkanik arazilerin, Taşeli Platosu karstik arazilerin; Bozok, Yazılıkaya ve Şanlıurfa platoları da çevresine göre sert tabakalı arazilerin parçalanması sonucu oluşmuştur.

4. Çarşamba ve Çukurova deltaları, akarsular tarafından taşınan malzemelerin deniz kenarında birikmesi sonucu oluşmuştur. Büyük Menderes, Harran ve Konya ovaları ise tektonik ovalardır. Bu ovalar da akarsular tarafından taşınan malzemelerin fay hattına bağlı olarak ortaya çıkan çöküntü alanlarında birikmesi sonucu oluşmuştur.

5. Senozoyik'te oluşan Alp-Himalaya Dağ Kuşağı üzerinde yer alan ülkemizde dağlar, genel itibarıyla sıra hâlinde ve birbirine paralel olarak uzanır. Bunun yanı sıra iç kesimlerde koni şeklinde volkanik dağlar bulunur. Dağların büyük bölümü, levhaların tortul tabakaları sıkıştırması ve bunun sonucunda kıvrılan kütlelerin yükselmesiyle oluşmuştur. Ayrıca Senozoyik sonlarına doğru dış kuvvetlerin etkisiyle meydana gelen epirojenik hareketler sonucu ülkemiz arazisinde tekrar bir yükselme meydana gelmiştir Buna bağlı olarak yükselen arazilerin aşındırılması sonucu engebeli araziler oluşmuştur.

SINIFLANDIRMA

HARİTAYI KULLAN

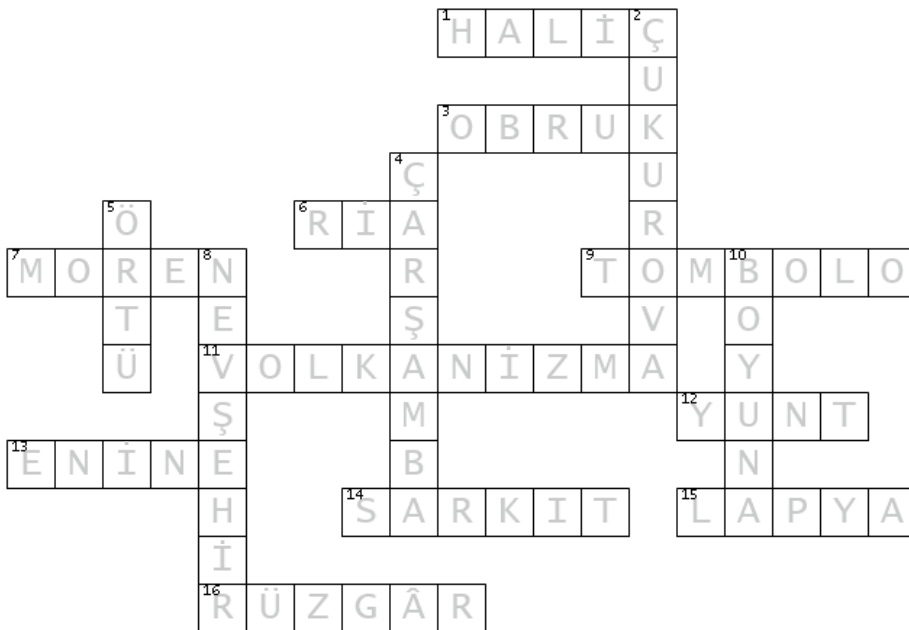
1. Anadolu'nun büyük bölümü, III. Jeolojik Zaman'ın ortalarından itibaren tektonik hareketlerin etkisiyle kara hâlini almıştır. III. Jeolojik Zaman'ın sonlarına doğru epirojenezle yükselmeye başlayan Türkiye arazisinin ortalama yükselti 1000 metreden fazladır. Türkiye fiziki haritasında kahverengi renk ve tonlarının fazla olması Türkiye'nin ortalama yükseltisinin fazla olması ile ilgilidir.

2. Fiziki haritalarda renkler yükselti basamaklarını gösterir. Renk değişiminin kısa mesafelerde gerçekleştiği alanlar eğimin fazla olduğu alanlar iken (Doğu Karadeniz kıyıları), renk değişiminin uzun mesafelerde gerçekleştiği alanlarda (Ege kıyıları) ise eğim azdır.

3.

1.	Yıldız Dağları
5.	Çukurova Deltası
4.	Erciyes Volkanik Dağı
6.	Şanlıurfa Platosu
2.	Çarşamba Delta Ovası
3.	Gediz Grabeni

BİL - BUL - ÇÖZ

Anahtar Kelime: PAMUKKALE TRAVERTENLERİ

KELİME AVI

1. Kalker	2. Lapyra
3. Rüzgâr	4. Horst
5. Sirk	6. Muğla
7. Elmalı	8. Polye
9. Aysberg	10. Obruk
11. Ria	12. Mağara
13. Moren	14. Yalıyar
15. Boyuna	16. Traverten
17. Lagün	18. Kapıdağ
19. Tortum	20. Kapadokya
21. Volkanik	

Anahtar Kelime:
PATARA KIYI KUMULLARI

Etkileşimli Kitaplar

Beceri Temelli Kitaplar

Soru Bankası

Mobil Soru Bankası

Dinamik Uygulamalar

3B Modeller

YKS Kampı

TRT EBA TV Lise

OGM
MATERYAL

<http://ogmmateryal.eba.gov.tr>